

Jan Buryška

Dostal jsem obtížný úkol popsat rozvoj biochemie v ostravském regionu. Z možných autorů jsem byl vybidnut patrně proto, že v Ostravě působím od roku 1958 a byl jsem svědkem většiny zásadních událostí oboru klinické biochemie v našem regionu.

Historii centrálních laboratoří (později OKB) ve svém mateřském ústavu – v Městské nemocnici Ostrava-Fifejdy jsem napsal nedávno a stala se součástí třísetstránkové publikace Karla Jiříka s kolektivem: „Městská nemocnice Ostrava v proměnách času“, vydané v roce 2002. Abych mohl poskytnout čtenářům další spolehlivější regionální informace, obrátil jsem se na současné primáře a vedoucí biochemických (a nyní často „konsolidovaných“) laboratoří s prosbou o poskytnutí údajů ze svých ústavů. Prosbu jsem vznesl v nevhodnou dobu, letos o prázdninách, přesto moji kolegové úkol splnili a já jim všem musím poděkovat. Zjistil jsem, že některá pracoviště se otázkou historie svého oddělení dosud nikdy nezabývala a začala shromažďovat údaje až nyní. Mám teď v rukou na 30 strojopisných stran z 18 ostravských a okolních laboratoří. Myslím, že kdyby můj podnět nepřinesl už žádný další užitek, byly by výsledky úsilí mých kolegů víc než dostatečným přínosem. Některé informace od dřívějších laborantek, chemiků a lékařů byly získávány pracně a možná další prodlevy by je znemožnily zachytit. A je mi potěšením, že někteří z mých spolupracovníků byli svojí historiografickou činností natolik osloveni a zaujati, že slibují často stále neúplné údaje postupně doplnit.

Biochemické analýzy před druhou světovou válkou se prováděly jen na velkých klinikách v Praze a v Brně. V našem regionu představovaly výjimku dvě nemocnice. Německá nemocnice v Ostravě-Vítkovicích (šlo o původní nemocnici založenou majitelem železáren baronem S. M. Rothschildem) a nemocnici v Bohumíně. Ve Vítkovické nemocnici např. od své promoce do roku 1938 pracoval na interním oddělení a v laboratoři MUDr. Jiří Velemínský. Vzpomínal, jak v roce 1937 zaváděl stanovení kreatininu v séru a v moči dle Folina Jaffého reakcí. K dispozici bylo i stanovení glukózy, bilirubinu, řady jaterních zákalových reakcí. dr. Velemínský jako žid byl z německé nemocnice vyhozen, prošel za války několika koncentráky, ale přežil a o jeho poválečném působení v Ostravě se ještě zmíním.

Druhou výjimkou v regionu bylo interní oddělení v Bohumíně. Zde primářoval MUDr. Ladislav Roháček, který v druhé polovině třicátých let pozval dva asistenty pražské Pelnářovy kliniky (jejich jména se nepodařilo zjistit), kteří zavedli základní dobové spektrum biochemických vyšetření (metodiky viz V. příručka klinických laboratorních metod interní kliniky prof. MUDr. J. Pelnáře a prof. MUDr. B. Prusíka, autorů Hejdy, Joachima, Pirchana, Syllaby a Šilinka z r. 1934). V laboratoři působila jako zacvičená laborantka paní Mulová, která zmíněné spektrum metod zvládla. Spolu s prim. Roháčkem přešli koncem roku 1938, po záboru Bohumína Poláky, do nemocnice Ostrava-Fifejdy, a tak se i tato nemocnice ještě před válkou dočkala základních biochemických analýz.

Pokud běží o přístroje, prošly všechny laboratoře v samém začátku obdobím různých kolorimetrů, Pulfrichových fotometrů, Van Slykeových analyzátorů a dalších, dnes už muzeálních přístrojů, jejichž názvy současné generaci biochemiků již ani nic neříkají.

Ionty se téměř nevyšetřovaly, plamenné fotometry přišly později. Jistou pomoc v poválečném období představovaly přístroje získané v rámci mezinárodní poválečné akce UNRRA. Šlo většinou o fotometry, např. Klett- Summerssonův nebo Langeho (Fifejdy, Bohumín). Teprve mnohem později se objevují v laboratořích modernější fotometry Spekol, Eppendorf, Vitatron a další, některé již s digitálním výstupem. Objevují se osmometry, elektroforézy. Revolucí ve vyšetřování krevních plynů byly Astrupovy analyzátorů v začátku 60. let.

Není možné, abych vyličil jak technické vybavování pokračovalo v jednotlivých laboratořích, jak spolu s tím probíhal pokrok metodický, jak se miniaturizovaly objemy biologického materiálu. Je však nutné říci, že vybavenost laboratoří se děla velice nerovnoměrně. Hovořit o nějaké koncepci v tomto směru vůbec nešlo. A to ani v období tzv. jednotného zdravotnictví v éře komunistického režimu, ale ani později. Biochemický obor měl vždy nevýhodu v tom, že naprostá většina přístrojů v oboru používaných se musela opatřovat z kapitalistické ciziny, tudíž za devizy, k nimž ovšem bylo zapotřebí mít i tzv. „české krytí“ domácí měnou. Devizové prostředky měly proudit jak do laboratoří, tak do jiných nelaboratorních oborů, prostřednictvím Krajského Ústavu Národního Zdraví Ostrava (KÚNZ). Víím zcela bezpečně, že touto regulérní cestou nikdy neprotekla do Městského Ústavu Národního Zdraví v Ostravě (MÚNZ), který jsem měl na starosti, jediná devizová koruna. MÚNZ Ostrava zahrnoval čtyři velká zařízení, tj. Městskou nemocnici, Vítkovickou nemocnici a dva další závodní ústavy (ZÚNZ OKD a ZÚNZ NHKG).

Identická situace byla v dalších okresech. Výsledky byly nasnadě. Městské a okresní nemocnice i jejich laboratoře byly hozeny přes palubu a musely se o sebe nějak postarat. Rozdíly mezi vybavením jednotlivých laboratoří byly obrovské a nikdo tuto problematiku neřešil. Výhodu měly laboratoře, jež byly spjaty s některým úspěšným a exportujícím závodem, disponujícím vlastními devizovými prostředky. Takové šťastné spojení měla např. nemocnice Vítkovická (ZÚNZ VŽKG). Generálním ředitelem Vítkovických železáren byl Rudolf Peška, Volyňský Čech, který se účastnil bojů na východní frontě ve Svobodově armádě, člen ÚV a KV KSČ. V Ostravě byl neomezeným pánem a na štěstí jeho velkou osobní prestiží byla dobře vybavená vlastní nemocnice. Finančně podporoval nejen interní a chirurgické obory, ale také laboratoře. Toho mohla po léta bohatě využívat RNDr. M. Lichnovská, která dlouho a velmi úspěšně centrální laboratoř řídila. A tak zatímco některé laboratoře v Ostravě i v okolí doslova živořily (podrobněji to např. vzpomíná ve svých pamětech RNDr. Zdeněk Kubíček, jak si půjčoval přístroje od svých „bohatších“ kolegů), disponovala Vítkovická laboratoř již druhou generací automatických analyzátorů (v roce 1981 analyzátor Astra 8 Beckman, o několik let později již analyzátor Synchron CX5 Beckman). Nicméně vůbec prvním analyzátořem v regionu byl v OKB KrNsP Ostrava poloautomat Carlo Erba. Nebyla to šťastná volba a do rutinního provozu přístroj uveden nikdy nebyl.

Historka pro zasmání: někdy v polovině 80. let jsem se potuloval se svých zástupcem RNDr. Evženem Hawerlandem kolem stánků na brněnském veletrhu. Nemusím zdůrazňovat, že jsme ničím nedisponovali a nic nepoživovali. Náhle uličkou probíhá dealer (tehdy se tento termín ještě nepoužíval) se slovy: „Jde primárka Lichnovská. A nakupuje!!“ Okamžitě jsme byli s Evženem odklizeni, abychom nepřekáželi.

Už od poloviny osmdesátých let začaly některé laboratoře závodních ústavů (např. prim. Blažej v OKB ZÚNZ NHKG) spolupracovat s výpočetními středisky svých podniků a začaly ve svých provozech využívat prvků výpočetní techniky. To byly ovšem jen první vlastovky; většinou se elektronické zpracování dat uskutečňuje na Ostravsku v našich laboratořích o 10 až 15 let později, vesměs po „sametové“ revoluci.

Nelze říci, že by rozvoj biochemických laboratoří v posledních 15 letech probíhal systematictěji a rovnoměrněji než dříve, ale určující jsou už jiné faktory. Především hospodaření jednotlivých ústavů, iniciativa a postavení přednostů, jež rozhoduje o tom, zda prostředky putují do laboratoří či do jiných oborů. Ale ústavní managementy vesměs pochopily, že investice do laboratoří zvyšují diagnostický potenciál nemocnic a dříve pozorované těžké diskrepance ve vybavení jednotlivých ústavů se vyrovnaly nejen v oblasti analytické, ale i výpočetní techniky. V provozech současných laboratoří se již uplatňují moderní provozní prvky. Řada centrálních laboratoří, které v 70. – 80. letech podlely dobové atomizaci na biochemii a hematologii, už opět pracuje pospolu. Provozy jsou plně automatizovány, analytické automaty a počítačové sítě jsou samozřejmostí. Byly zavedeny centrální příjmy materiálu, laboratoře zlepšily především práci svých akutních úseků, zkrátily se neuvěřitelně časy odezvy vyšetření, rozšířilo se spektrum statimových vyšetření či se úplně setřel rozdíl mezi statimovým a standardním spektrem metodik. Není výjimkou práce s čárovými kódy. Oboustrannou komunikací mezi uživateli a laboratořemi zajišťují propracované laboratorní a nemocniční počítačové informační systémy.

To zcela zásadní se odehrálo v 90. letech, kdy byl vytvořen externí kontrolní systém kvality práce laboratoří, jehož úroveň se postupně stále zdokonaluje a v současnosti si nezádá s nejlepšími evropskými. Prakticky veškerá produkce laboratoří stojí pod kontrolou. Řada laboratoří v ostravském regionu se připravuje na akreditaci, některé laboratoře jsou již akreditovány (ÚKB FNsP Ostrava).

Vraťme se však ještě na chvíli k dřívějším časům. Chci se zmínit o několika aktivitách, které překročily hranice ostravského regionu.

Prvá se týká vysokoškoláků - nelékařů. Ti pracovali v některých větších centrálních laboratořích od samého konce druhé světové války, vedli laboratoře více-méně samostatně pod hlavičkami interních oddělení, jejichž primáři řídili laboratoře často jen formálně.

Hlavní přísun vysokoškoláků - nelékařů nastal až začátkem šedesátých či sedmdesátých let a jejich příchod pro rozvoj biochemie se ukázal jako zásadní. Je zásluhou RNDr. Antonína Garčice a RNDr. Lubomíra Brcháně z OKB ve Frýdku Místku, že pomohli založit v polovině 70. let výbor vysokoškolských pracovníků - nelékařů a oba zmínění pak zorganizovali v Beskydech (na Ostravici a v Podolánkách) několik zdařilých celostátních konferencí klinické biochemie. Výbor později docílil i systematického doškolování svých členů zakončované atestacemi. Z „chemiků“ vyrostli rovnocenní partneři klinickým lékařům a biochemie se stala ke svému prospěchu oborem multidisciplinárním, kde nacházejí uplatnění nejen klinici, ale i analytici, statistici, matematici, elektronici a výpočetní technici.

Druhou takovou nadregionální aktivitou bylo zřízení kontrolního mezilaboratorního systému.

Laboratorní kontroly v samých začátcích byly omezeny na vnitrolaboratorní postupy, často jen na kalibrace. Sám jsem dával našim laborantkám k vyšetření duplikáty krví, posílaných do laboratoře pod různými jmény a z různých oddělení. V roce 1976 jsem vybídl své spolupracovnice RNDr. Evžena Hawerlanda a RNDr. Milana Kubatého, aby začali slévat zbytky sér našeho provozu. Zamrazovali jsme je a 1 x za měsíc pak z připraveného sérového poolu připravovali stovky vzorků, analyzovaných denně v laboratořích MÚNZ (Fifejdy, Vítkovice, NHKG a OKD). Ve statistickém zpracovávání výsledků (správnost a přesnost) se uvedené laboratoře střídaly a výsledky se probíraly, opět 1x měsíčně, na městských seminářích. Kromě kontrol jsem po všech vysokoškolácích požadoval, aby referovali z přidělených časopisů, což se však neselektovalo s velkým pochopením zvláště u chemiků a hned po „sametové“ to bylo zrušeno. Primitivní a zdravotně riskantní způsob (za slévání potenciálně infekčních sér si chemici a za zpracovávání i všichni laboranti infekční příplátek jistě plně zasloužili) byl hned jak to bylo možné, nahrazen získáváním kontrolních „maxišarží“ z Imuny Šarišské Michalany, později, v novém režimu i séry fy Bio-RAD, Randox a Lachema Pliva. Ke kontrolnímu systému se postupně přidávaly další laboratoře z mimoúzemních oblastí, později i jiných krajů. Přetrvávají měsíční kontrolní semináře, přetrvávají i diskuze nad výsledky a přetrvává i kolegiální atmosféra na těchto setkáních, čehož si velmi cením. Již několik posledních let je vyhodnocování výsledků v rukou ing. Františka Všianského, který prezentaci výsledků nesmírně zdokonalil a provádí se nyní v podobě přehledných krabicových grafů v power-pointu. Systém tedy bez přerušení přetrvává 31 let.

Byť jsem požádal svoje spolupracovnice v regionu o pomoc, nelze napsané řádky považovat za zcela objektivní, poněvadž jsem výběr z rozsáhlejších textů dělal sám a tudíž subjektivně. Největší pozornost chci v dalším textu věnovat zaznamenání jmen pracovníků oboru a dopředu se omlouvám, že nebudu moci zaznamenat všechny, kteří by si to zasloužili.

Laboratoře seřadím podle abecedy.

Bílovec

Po druhé světové válce pracovala v laboratoři jediná pracovnice pod vedením chirurga MUDr. Ladislava Šíra, později internisty prim MUDr. Dušana Kučí a MUDr. Jiřího Vavřečky. Od roku 1966 se laboratoře ujal primář pediatrie MUDr. Alois Širůček, který zajistil výstavbu nové laboratoře a nové vybavení. Patřil mezi nejzaslouženější pracovníky centrální laboratoře, i když biochemikem nebyl. Přístroje z devizové oblasti se pořizovaly výhradně z prostředků vagónky Studénka. Vedení laboratoře předal svému synovi MUDr. Pavlovi Širůčkovi, rovněž pediatrovi, který však již složil atestaci z oboru klinické biochemie. Od roku 1999 vede laboratoř atestovaná internistka a biochemička MUDr. Martina Fojtíková. V současnosti je laboratoř součástí sítě holdingu Agel (dříve Euromedned) a zahrnuje biochemii, hematologii a krevní sklad.

Bohumín

O laboratoři v éře předválečného působení prim. Roháčka jsem již mluvil. Rozvoj laboratoře v poválečných letech je spojen hlavně se jménem primáře interny MUDr. Aloise Bloksi, laboratoř byla součástí interny, ale teprve v počátku 60. let se daří zcentralizovat

drobné laboratorní kouty z ostatních nemocničních oddělení. V roce 1968 do již centralizované laboratoře nastupuje do funkce chemičky ing. Irena Lajčíková, jež se pak v roce 1992 stává přednostou již samostatného oddělení klinické biochemie. Odchází do důchodu a vedení oddělení přebírá ing. Viktor Tůma, fifejdský odchovanec. Oddělení je v současnosti zahrnuto do holdingu Agel.

Český Těšín

Nemocnice otevřená již v roce 1937 měla pohnuté osudy, koncem války byla vydrancována a začínala od nuly. Po II. světové válce vede laboratoř primář interny MUDr. Ferdinand Dobeš, ale hlavní slovo v laboratoři má MUDr. Maryniok. Po jeho odchodu je laboratoř vedena laboranty, největší práci odvedl vrchní laborant Lumír Knězek, který odchází až v r. 1998. Od roku 1978 řídí laboratoř ing. Jadwiga Wyglaszová. Laboratoř se osamostatňuje a od r. 1989 vedení laboratoře přebírá internistka s biochemickou a hematologickou atestací MUDr. Jana Laská, na oddělení pracuje nyní i chemička Mgr. Gabriela Kadlubcová.

Frýdek-Místek

O základech biochemické diagnostiky se dá hovořit až od roku 1950, kdy v maličkém laboratorním koutu pracují řádové sestry. Od roku 1955 se o laboratoř stará PhMr. Václav Nevlud. Později vystudoval medicínu a z laboratoře odešel. Velký analytický rozvoj se datuje od nástupu RNDr. Antonína Garčice a RNDr. Lubomíra Brcháně. O jejich podílu na konstituování výboru vysokoškoláků – nelékařů jsem již mluvil. Z frýdeckého pracoviště vzešly celostátně a i v zahraničí uznávané postupy na stanovení fosforu a železa. V roce 1982 se funkce primáře OKB ujímá MUDr. Kazimír Kawik, který pracuje na část úvazku i jako vedoucí zdravotního odboru NV ve FM. Výsledkem jeho úsilí bylo postavení nové OKB laboratoře. V roce 1990 přejímá vedení laboratoře RNDr. A. Garčic, který odchází do privátní laboratoře v roce 1998 a nastupuje do současnosti působící RNDr. Irena Vašutová. V roce 2001 přichází do laboratoře i MUDr. Kateřina Hlavajčíková. V roce 2006 dochází ke konsolidaci biochemie a hematologie.

Haviřov

Nemocnice s poliklinikou v Haviřově byla zřízena v roce 1966 jako součást OÚNZ Karviná. Do laboratoře nastoupil MUDr. Bohumil Huvar, od roku 1969 již primář samostatného oddělení klinické biochemie. V čele oddělení stál až do roku 1989, kdy odešel do důchodu. Primářkou oddělení se stává a pracuje dosud MUDr. Miroslava Gabzdyllová. Na oddělení působil i RNDr. Josef Kratochvíla, který ze zdravotních důvodů odešel do Nymburku.

Karviná – Nové Město

Nemocnice vznikla v roce 1950 jako „vojenská“ pro jednotky PTP. Až v roce 1958 přešla do civilního sektoru. Prvým lékařem, který se zabýval laboratorní medicínou byl závodní lékař dolu František MUDr. Bohumil Huvar, který zavedl řadu biochemických i hematologických metod. V roce 1968 odchází na primariát nově otevřeného OKB do Haviřova. Na jeho místo nastoupil MUDr. ing. Drahomír Slíva, také původně závodní lékař, oddělení poskytuje služby biochemické, hematologické a má i transfuzní úsek. Svůj post předává v roce 1989 MUDr. Františkovi Kalinovi, jenž vede konsolidované oddělení dosud.

Karviná – Ráj

Jako v mnoha jiných ústavech je laboratoř v poválečném období součástí interního oddělení vedeného primářem MUDr. Josefem Janůjem. Laboratoři se věnuje hlavně MUDr. Jan Bobák.

V roce 1965 se stává vedoucím laboratoře již atestovaný biochemik MUDr. Jan Bumba z brněnské Úrazové nemocnice, ale již po ročním působení předává laboratoř internistovi a atestovanému klinickému biochemikovi MUDr. Jaroslavu Hudcovi. Za jeho dlouholetého působení se laboratoř stává samostatným oddělením a prochází prudkým metodickým a přístrojovým rozvojem. Do laboratoře nastupuje řada vysokoškoláků, kteří posilují laboratoř vlastní nebo později i okolní: ing. Jana Kalábová, Mgr. Lubomír Vacek, RNDr. Miloš Pollak, ing. Jadwiga Wyglaszová, MUDr. Ivo Němeček, ing. Věra Vantuchová, ing. Pavel Jančar, ing. František Všianský, RNDr. Mária Kubičková, MUDr. Martina Gerguri. Primář MUDr. Jaroslav Hudec vykonával po roce 1991 i funkci ředitele ústavu a mohl vlastní laboratoři významně pomoci po všech stránkách. Od roku 2002, kdy ředitel Hudec odchází do důchodu, přebírá řízení OKB RNDr. Mária Kubičková.

Krnov

Nemocnice byla do roku 1945 v německých rukou. O dalších 15 letech není spolehlivých zpráv, v šedesátých letech vedl laboratoř laborant pan Šrubař, většina laboratorní péče se soustřeďovala do laboratoře nemocnice v Bruntálu. V 70. letech přišel do laboratoře hematolog MUDr. Miloslav Raška, později pediatr a již i biochemik MUDr. Antonín Pohlídal. Po jeho odchodu do Brna převzal společnou biochemicko-hematologickou laboratoř MUDr. Jaroslav Krátký. Dále vedl laboratoř primář interny MUDr. Vlastimil Zoubek. Skutečný rozvoj laboratoře nastává až po příchodu RNDr. Václava Štemberka v roce 1992. Od roku 2000 pracuje na oddělení i klinický biochemik MUDr. Jiří Zehnula.

Nový Jičín

V 50. letech vedl laboratoř primář interny MUDr. Gustav Chladil, v letech 1960 – 1980 další primář - internista MUDr. Jan Vahala. Za jeho působení se společná laboratoř rozštěpila na OKB a na OKH. V roce 1981 převzal vedení laboratoře RNDr. Milan Pařízek, který biochemickou laboratoř výrazně modernizoval po všech stránkách. Po jeho tragickém úmrtí koncem roku 1994 převzala biochemii Mgr. Marcela Gartnarová. Ke konsolidaci biochemické a hematologické laboratoře dochází v roce 2005. Na oddělení pracují nyní i MUDr. Karel Churavý, Mgr. Jana Hejdrová a Mgr. Jarmila Kociánová.

Opava

Vznik a činnost poválečné společné laboratoře v opavské nemocnici je spjata se jménem primáře interního odd. MUDr. Jana Tiefenbacha, který pracoval až do roku 1983. Od roku 1953 se především biochemickou analytikou zabývala RNDr. Milada Hermannová, jež odešla do důchodu v r. 1968. Až v roce 1971 ji nahrazuje RNDr. Marta Větrilová. V roce 1975 se laboratoř štěpí na biochemii a hematologii. V roce 1983 nastupuje na místo primáře biochemie atestovaný biochemik MUDr. Marián Staňo, který s výjimkou let 1997 – 2004, kdy zastával funkci ředitele nemocnice, je primářem OKB až do současnosti. V uvedeném mezidobí řídila biochemii RNDr. Marta Větrilová.

Orlová

Laboratoř v Orlové je a byla vždy spjata s laboratoří v Karviné Ráj. Za působení primáře MUDr. Jaroslava Hudce byla laboratoř v Orlové detašovaným pracovištěm. V době otevření nové nemocnice v Orlové v roce 1979 vzniká samostatné oddělení klinické biochemie pod vedením MUDr. Ivo Němečka, hematologie je pod metodickým vedením MUDr. Josefa Nedvěda, pozdějšího krajského hematologa v Ostravě. Poté nastává řada organizačních změn, v roce 1995 odchází MUDr. Ivo Němeček do soukromé laboratoře a vedoucím již konsolidovaného OKBH se stává ing. Pavel Jančar, erudující se předtím v OKB Karviná Ráj. Na oddělení pracuje i ing. Marina Kolátková. Lékařskou garanci pro biochemii zajišťuje biochemička MUDr. Martina Gerguri a hematolog MUDr. Daniel Janek.

Ostrava MNO („Fifejdy“)

Za II. světové války a poté až do poloviny padesátých let pracovaly v laboratorních koutech, stejně jako v celé nemocnici řádové sestry kongregace svatého kříže. Těsně před válkou přišla první a dlouho jediná neřádová pracovnice paní Mulová a přinesla z Bohumínské nemocnice několik biochemických metod. Ihned po válce se vrátil na internu i prim. MUDr. Roháček, za války z nemocnice odstraněný a věnuje se i laboratořím při svém odd. Pověřuje své sekundáře i jistou specializací. Dohledem nad biochemií je pověřen MUDr. Věstislav Kubiš, nad hematologií MUDr. Oldřich Buryšek. V roce 1952 nastoupil do nemocnice RNDr. Břetislav Blanka, za jeho působení dochází k nebyvalému analytickému rozvoji. Biochemická laboratoř je, bohužel, umístěna v budově nemocenské pojišťovny, 2 km od nemocnice a materiál i výsledky se musejí vozit tam a zpět. Primariát po prim. Roháčkovi v r. 1956 přebírá již zmíněný prim. Jiří Velemínský. Přebírá i dohled nad Blankovou biochemií, daří se mu získat několik místností naproti nemocnici a centralizovat sem i drobné laboratorní kouty z chirurgie, interen, neurologie, ORL atd. Vedení laboratoře prim. Velemínským nemělo nikdy formální charakter. Několikrát týdně docházel do laboratoře v odpoledních hodinách a věnoval se „svým“ metodikám (např. stanovoval triglyceridy extrakční metodou dle Carlssona, trvajících tři dny nebo stanovení ketolátek v krvi podle Convaye), výsledky použil v později vydané publikaci o poruchách tukového metabolismu. V roce 1958 odchází RNDr. Blanka do Brna na přírodovědeckou fakultu, nahrazuje ho RNDr. Eliška Mířejovská. V roce 1961 nastupuje do nově zřízené funkce transfúzního lékaře sekundář II. interního odd. MUDr. Jan Buryška. Vzniká krevní banka a současně je zřízena pohotovostní laboratorní služba (osm biochemických metod, základní hematologie a kompletní předtransfúzní vyšetření). V roce 1963, po odchodu prim. Velemínského do KrNsP a RNDr. Mířejovské do Litomyšle je pověřen lékařským vedením celé centrální laboratoře MUDr. Jan Buryška, v r. 1965 je pak jmenován primářem již samostatného oddělení. Zvláště v prvých desetiletích svého působení se oddělení potýká se špatným technickým vybavením, nesrovnatelně horším než v ostatních ostravských laboratořích. Práce primáře Buryšky byla vždy zaměřena klinicky, stabilně pracoval u lůžek na interním odd. V roce 1979, po stáží u MUDr. Josefa Šobry na III. klinice 1. FN v Praze, je při laboratoři založena poradna pro poruchy tukového metabolismu, jedna z prvních v republice. Oddělení od konce 70. let ve spolupráci s prof. ing. Petrem Martincem zavádí mineralogickou analýzu močových kamenů pro veškerou klientelu v Ostravě. V roce

1980 se oddělení štěpí na OKB a OKH. Primářkou OKH a vedením krevního skladu se stává MUDr. Milada Karlíčková. Až koncem 80. let se zlepšuje přístrojová technika v laboratoři (Centrifichem 600), od 90. let se otevírá laboratoři přesycený západní trh a rozvíjí se leasingový způsob nákupu přístrojů, později i chemikálií. Počítačová technika vstupuje do OKB nesrovnatelně později než v laboratořích závodních ústavů, rozvíjí se až od druhé poloviny 90. let. V roce 2002 předává dr. Buryška primariát odchovanci MUDr. Petrovi Kubáčovi, mimořádně technicky, počítačově, ale i klinicky disponovanému lékaři, který rychle odstraňuje deficity oddělení v oblasti počítačového hardwarového a softwarového vybavení. Dodržuje tradiční klinické zaměření OKB MNO. V roce 2006 dochází po 26 letech odloučení ke spojení OKB a OKH za vedení dr. Kubáce. Práce v centrální laboratoři MNOF a později OKB MNO měly vždy multidisciplinární ráz, na oddělení pracovala řada analytiků - přírodovědců i inženýrů, ale také statistik a elektronik. Dovolím si je vyjmenovat a na žádného nezapomenout: RNDr. Libuše Burianová, RNDr. Evžen Hawerland, RNDr. Milada Němčková, RNDr. Zdeněk Herodes, RNDr. Iva Malaníková, RNDr. Milena Dokoupilová, RNDr. Jaroslav Kupčák, RNDr. Heda Kupčáková, ing. Renata Burzová, ing. Ondřej Gálik, ing. Michal Nechvátal, RNDr. Vladimír Kosek, ing. Michal Jouza, ing. Jan Štefek, ing. Viktor Tůma, ing. Milan Chalupa, ing. Martin Pulcer.

Ostrava FN_sP (dříve KrN_sP)

Tzv. Ústřední klinická laboratoř (ÚKL) byla tvořena řadou malých laboratoří při různých odděleních. Do této jen podle názvu ústřední laboratoře nastoupila v r. 1952 RNDr. a PhMr. Broňa Kyselá s praxí v lékárně a na biochemickém ústavu prof. V. Morávka přírodovědecké fakulty v Brně. Vedení laboratoře předává v r. 1954 do rukou MUDr. Blahoslava Hejdy, žáka prof. MUDr. Drasticha z fyziologického ústavu lékařské fakulty v Brně. dr. Hejdovi se podařilo v letech 1954 – 1959 centralizovat oddílné laboratoře a v roce 1959 se stal prvním přednostou samostatného oddělení, byl prvním atestovaným lékařem oboru (tehdy vyšetřovací metody laboratorní) v ostravském regionu. Později vykonával funkci krajského odborníka a metodicky řídil na 30 laboratořích. Hodně publikoval, pracoval jako soudní znalec v oboru, vyučoval na ostravské zdravotní škole, pracoval aktivně v ostravské pobožce Čs. biologické společnosti. Z vedení OKB KrN_sP odešel v roce 1991. Jeho nástupci se pak ve vedení laboratoře rychle vystřídali (MUDr. Milan Holub, RNDr. Dagmar Gotzmannová, MUDr. Věra Ploticová) a jistá stabilizace oddělení nastala až za působení MUDr. Antonína Pohlídal, který funkci primáře vykonával v období 1996 – 2007. V současnosti je pověřena vedením ÚKB RNDr. Ludmila Nováčková. Na oddělení pracovala řada lékařů i chemiků, pokusím se je aspoň vyjmenovat: PhMr. Helena Pekárková (toxikologie, močové kameny), RNDr. Jiřina Ungerová (vnitřní prostředí, analyzátory Hitachi), RNDr. Ladislav Bosák, RNDr. Jarmila Kalabisová (referenční laboratoř), MUDr. Josef Halata (elektroforéza), MUDr. Milan Zich, Mgr. Marcela Gartnarová, RNDr. Irena Vašutová, ing. Gábina Michnová-Funková, Mgr. Marta Adamcová, Mgr. Dana Trávníčková, RNDr. Zdeněk Švagera, Mgr. Tomáš Karlík, Mgr. Alena Krnáčková, ing. Petr Hušek, DrSc., RNDr. ing. Zuzana Slaná, RNDr. Vladimír Voda, RNDr. David Slabík, ing. František Všíanský, MUDr. Vladimír Blažej, MUDr. Janka Franeková (zástupkyně přednosty pro léčebnou péči, vedoucí ambulance pro poruchy lipidů).

Ostrava Jižní město (dříve ZÚNZ NHKG)

Začátky byly velmi primitivní. Poblíž závodu NHKG byla „Osada míru“, na níž bylo několik interních lůžek, oddělení vedl primář MUDr. Petr Artner. Laboratoř byla na poliklinice umístěná v areálu závodu, kde pracovali především závodní lékaři. Vedením laboratoře byli pověřováni vždy mladší lékaři. V nově zřízené nemocnici řídil centrální laboratoř RNDr. Josef Vaněk, v roce 1973 nastoupil do funkce primáře internista MUDr. Vladimír Blažej, již se zkušenostmi zdravotního laboranta z laboratoře Vítkovické nemocnice a z katedry lékařské chemie a biochemie lékařské fakulty v Olomouci. Laboratoř se velmi rychle vybavila přístrojově (podobně jako Vítkovická dostávala devizové prostředky ze závodu). Primář Blažej, jak jsem se již zmínil, byl jedním z pionýrů využívání výpočetní techniky v OKB v našem regionu. V laboratoři se svými i s externími spolupracovníky (RNDr. Zdeňkem Kubíčkem) vytvářeli vlastní počítačové programy, zpracovali referenční biochemické hodnoty ve vztahu k pohlaví a věku. Laboratoř pracovala na dvou výzkumných úkolech MZ ČSR. Prim. Blažej hodně přednášel a publikoval, ke konci svého působení pracoval i jako ředitel nemocnice. Vedení laboratoře předal ing. Františkovi Všianskému v roce 2003. V roce 2004 přebírá vedení Mgr. Ivana Kubalová z FNŠP Ostrava. V současnosti (od roku 2005) se laboratoř připojuje k Vítkovické nemocnici a spolu se stávají součástí sítě zdravotnických zařízení holdingu Agel. Na oddělení pracovala kratší dobu ing. Věra Halvová.

Ostrava Hornická poliklinika (dříve ZÚNZ OKD)

Je jistě překvapující, že v hornickém městě Ostrava nebyla, na rozdíl od hutnických ústavů, nikdy pořádná hornická nemocnice. V roce 1955 vznikl ZÚNZ OKD v podobě ošetrovny na dole Stalin a později Trojice. Vedl ji internista MUDr. Vít Procházka. Malou laboratoř řídil MUDr. Věstislav Kubiš. V roce 1961 byla dostavěna nová hornická poliklinika v centru Ostravy, ale dr. Kubišovi se dařilo modernizovat laboratoř jen velmi pomalu, poněvadž jednotlivé ostravské doly zdaleka nebyly tak štedré jako hutnická zařízení. V roce 1970 nastupuje do laboratoře analytik RNDr. Přemysl Coufal a teprve za jeho působení dochází k významnému rozvoji laboratoře a to zdaleka ne jen po analytické stránce. dr. Coufal je velikým propagátorem počítačové techniky, kterou sám zavádí v laboratoři a patří v tomto směru ke špičkám v ostravském regionu. V roce 1987 je dr. Coufal jmenován přednostou oddělení, které pracuje po celou dobu své existence jako konsolidované. Nemá svoji lůžkovou složku. Je nyní součástí sítě laboratoří holdingu Agel. Na oddělení pracovala jistý čas i chemička RNDr. Milada Němčková, odchovankyně laboratoře Ostrava-Fifejdy.

Ostrava Vítkovice (dříve ZÚNZ VŽKG... Vítkovická nemocnice a. s.)

Německá nemocnice založená v polovině 19. století, ještě před druhou světovou válkou se vedla veškerá dokumentace v němčině. V laboratoři interního odd. pracovali lékaři už ve třicátých letech minulého století, o vzpomínkách MUDr. J. Velemínského jsem již psal.

Po válce vzniká ZÚNZ VŽKG, později je nemocnice několikrát přejmenována. Celá nemocnice a také laboratoř, svým charakterem vždy centrální (nikdy nepodlehla dobovým tendencím k rozdělení), si zachovávala vždy vysokou úroveň, pramenící ze stabilizace personální a z vysokého standardu vybavení, o němž jsem již také psal.

Od roku 1945 do roku 1960 primářoval laboratoř internista MUDr. Vladimír Neuwirt. Krátce v laboratoři působil MUDr. Jan Vyhnánek, pozdější krajský odborník klinické biochemie v Českých Budějovicích.

RNDr. Marie Lichnovská nastoupila do laboratoře v roce 1952 a stává se ústřední postavou jejího poválečného rozvoje a v roce 1969 se ujímá vedení již samostatného laboratorního oddělení. Velkou zásluhou všech vysokoškoláků Vítkovické laboratoře je systematická výuka zdravotních laborantů na zdravotní škole, která je umístěna v bezprostřední blízkosti nemocnice. Zúčastnili se jí vedle RNDr. Lichnovské i její spolupracovníci – RNDr. Jana Kubatá, RNDr. Lenka Kulíšková, Mgr. Marcela Mikešová, vrchní laborant pan Vašnovský a někteří atestovaní laboranti. V letech 1989 až 2005 stojí v čele laboratoře RNDr. Jana Kubatá, od roku 2005 ji vede RNDr. Lenka Kulíšková. Ve stejném roce se Vítkovická nemocnice a. s. spojuje s nemocnicí Ostrava - Jih a připojuje se k síti zařízení Agel.

Třinec Podlesí

Nemocnice Podlesí a. s. v Třinci je přímou pokračovatelkou nemocnice, která zahájila provoz pod patronací hutí císaře Františka Josefa v roce 1887. Až do roku 1953 poskytovala ošetrovatelskou péči pacientům kongregace sester svatého Karla Boromejského. K nim patřila i setra Marie, občanským jménem Žofie Schymochová, jež byla po II. světové válce první vedoucí laboratorního koutku při chirurgickém odd. V laboratoři pracoval i francouzský medik a také italský chemik, provozující údajně již před válkou v Itálii laboratoř. V roce 1949 vznikla Státní závodní nemocnice, v r. 1952 pak Závodní Ústav Třineckých Železáren. Prvým lékařem v laboratoři byl MUDr. Jan Vyhnánek, v letech 1961-1967 vedl laboratoř internista MUDr. Miroslav Šimka, který po stážích v laboratoři na Bulovce v Praze značně rozšířil spektrum vyšetřovacích metod. V letech 1968 – 1972 vedl laboratoř MUDr. Otmar Macura, pak nastupuje MUDr. Kazimír Kawik, který prosadil využití počítačů v laboratoři (centrální počítač Minsk 32 v ZÚNZ TŽ). Od roku 1984 do dnešních dnů vede OKB MUDr. Pavel Klus. V roce 1985 se OKB přestěhovalo do nově postavené nemocnice. Od r. 1993 se datuje historie soukromé Nemocnice Podlesí, profilující se na kardiologickou a cévní chirurgii a spolupracující úzce s klinickými laboratořemi onkologického centra J. G. Mendela v Novém Jičíně.

Třinec Sosna

Nemocnice byla stavěna od roku 1954. Až v letech 1959 – 1962 vedla malý laboratorní kout o jedné laborantce primářka infekčního odd. MUDr. Danuše Matějová. V roce 1962 byla laboratoř přemístěna do nových prostor a vedoucím se stává primář interny MUDr. Jiří Figala. V roce 1971 se stává vedoucím biochemického i hematologického úseku laboratoře RNDr. Vladimír Kowalski. Týž rok je hematologie delimitována k transfúzní stanici. Laboratoř biochemie byla zoufale (!!) přístrojově nevybavena, stěžuje si RNDr. Zdeněk Kubíček, který vedení OKB přebírá v roce 1988 a ve funkci působí dosud. Zavádí do laboratoře LIS (sám upravuje základ od ing. Mikysky), od r. 1999 používá síťovou verzi LIS STAPRO a dosahuje i zlepšení analytického vybavení. V roce 2006 dochází ke konsolidaci biochemie a hematologie pod vedením RNDr. Zdeňka Kubíčka, regionálního konzultanta oboru klinické biochemie. Klinickou práci na oddělení vykonávala MUDr. Janka Franeková.

I málo pozorný čtenář si všiml, že jsem v textu nevěnoval pozornost soukromým laboratorům, přestože jejich vznik v 90. a dalších letech je možná nejcharakterističtějším fenoménem v našem oboru. Je to téma nikoliv historické, ale velmi žhavé a až další léta zhodnotí jejich přínos pro obor klinické biochemie. Je nesporné, že k jejich vzniku přispěl dobře nastavený bodový systém hodnocení laboratorních výkonů a tedy důvody komerční.

V Ostravě byly privatizovány vesměs bývalé polikliniky, dříve detašované laboratoře Městské nemocnice. Vzniklo i několik soukromých laboratoří na zelené louce.

Co říci závěrem? V Československu, nyní tedy v České republice postavily obor na nohy stovky obětavých biochemiků. Srovnali jsme krok s biochemiemi moderních zemí západního světa. Máme systém postgraduálního vzdělávání, máme několik periodik i moderní učebnice. Byl vytvořen externí kontrolní systém kvality, který nám druzí mohou závidět. Dohnali jsme Evropu v úrovni techniky a výpočetního vybavení. A ve výčtu kladů by se dalo pokračovat. Co mne znepokojuje, je skutečnost, že se stále více nedostává kvalitních lékařů, klinických biochemiků. Je to téma k hlubokému zamyšlení vedení oboru. Quo vadis biochemia clinica bohemica?